

**Irak Türkçesiyle Türkiye Türkçesinde Deyimler
(Mukayeseli Çalışma)**

Mehmet Ali Şerif

Kerkük Üniversitesi/ Eğitim Fakültesi

KISALTMA VE HARF İŞARETLERİ

Ġ-ğ:(ĥ) ile (**ğ**) sesi arasında bir sesi ifade eder.

Ĥ-ĥ: Arapçadaki (**ح**) sesini ifade eder.

Ķ-ķ: Arapçadaki (**ق**) sesini ifade eder.

Ī-ī:(Ī) ile (**I**) sesi arasında bir sesi ifade eder.

Ê-ê: uzun (**e**) sesini ifade eder.

Ô-ô:(O) ile (**Ö**) arasında bir sesi ifade eder.

[**IT**]: Irak Türkçesi.

[**TT**]: Türkiye Türkçesi.

BKZ: Bakınız.

Önsöz

Türkçenin, deyim bakımından,dünya dilleri arasında özel yeri vardır. Türkçe, deyimlerle zengin bir dil olarak,deyimin oluşunda geçmişinin çeşitli boyutlarıyla önemli rol oynamaktadır. Deyim herhangi dilde olursa olsun,o dilin cümle kurumunu güzelleştiren, süsleyen,anlamına güçlük katan söz öbekleridir. Dünyanın geniş alanlarda dağılan Türk kavimleri,yerleştikleri yerlerin birtakım toplumsal,sosyal,kültürel ve geleneksel özelliklerin etkisi altında kalmıştır. Tabii olarak ilk etkilenen şey dildir. Dilin önemli birimlerinden olan deyim -bilhassa Türkçe deyimi- geniş ölçüde farklılık ve değişikliğe uğramaktadır. Türkçedeki deyimlerin bir kısmı,yöresel özellikleri taşımak üzere, şekil ve anlam bakımından çeşitli biçimlerde görmekteyiz. Bu yüzden Kerkük şivesinde kullanılan deyimlerin bir kısmı,ister mana bakımından, ister şekil bakımından değişir. Bu araştırma dengeleme olarak,genel Türkçe ile Kerkük şivesi arasında deyimlerin kullanımındaki farklı yönlerini göstermekteyim. Üstelik Kerkük Türkmen şivesinde bazı yerel deyimler bulunmakla,onları da bu araştırmama aldım. Öte yandım Türkiye türkçesinin birtakım deyimlerinin aynısını, Kerkükteki kullanımını da göstermekteyim. Nitekim bu araştırmanın aşamalarını şöylece sıralayabiliriz:

1. **Birinci Bölüm:** Bu bölümde anlamları aynısı fakat şekilleri ayrı olan deyimleri kaydetmeğe çalıştım. Fakat bu konu detaylı olduğundan dolayı aşağıdaki altbölümlere ayırmam gerekti:

- a) Aynı anlamı taşıyan şekilleri tam değişik deyimleri bu altbölüme içererek,iki gruba ayırdım.
  - b) Ek ve ses değişmelerine uğrayan anlamtaş deyimleri bu altbölüme içerdim.
  - c) Tek kelimesi değişen deyimleri bu altbölümde iki grup halinde gösterdim.
  - d) Yer değiştirilmesine uğrayan anlamtaş deyimleri göstermeye çalıştım.
  - e) Bir kelimesi fazla ve ya eksik olan deyimleri üç grupta açıkladım.
2. **İkinci Bölüm:** Bu bölüm,anlamca ayrı fakat şekilleri aynı olan deyimleri konu olarak elealmaktadır.
  3. **Üçüncü Bölüm:** Bu bölümde,hem Irak türkçesinde hem Türkiye türkçesinde çoğu deyimlerin anlam ve şekil bakımından aynı olan deyimleri ele aldım.
  4. **Dördüncü Bölüm:** Son bölüm olan bu bölümde, önceki bölümlerde gösterilmeyen Irak türkçesi deyimleri başka ve alfabe sırasıyla en işlek deyimlerden örnekler verdim.

Giriş

Deyim Nedir?

Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı bir anlamı olan, ilgi çekici bir anlatımı bulunan, ifadeyi daha zengin kılan, iki veya daha fazla kelimedenden meydana gelen, kalıplaşmış söz topluluklarına “deyim (tabir)” denir.¹

Deyimler, müstakil ve klişeleşmiş kelime gruplarıdır, ve önü ,sonu olmadıkça mücerret bir kalıptan başka bir şey değildir;hiç bir hükmü ihtiva etmediği için (öğüt) veyâ (direktif) mahiyeti taşımaz ve bu sebeple de genel kural meydana getirmedeği için (Atalar sözü) olmaz.....(**bir ip te oynamak**) grubu bir deyimdir. Ama:(**iki canbaz bir ip te oynamaz**) ifadesi atalar sözüdür, zira deyimini hükme bağlamış ve bir genel kural meydana getirmiştir.²

Deyimlerin Özellikleri:

- 1- Kalıplaşmış sözlerdir. Yerleri değiştirilemez; bir kelime çıkarılıp, aynı anlama da gelse yerine başka bir kelime konamaz. “**Eli yüzü düzgün**” deyimini, “**yüzü eli düzgün**” biçiminde; “**baş kaldırmak**” deyimini, “**kafa kaldırmak**” biçiminde değiştirilip söylenemez; söylense de deyim olmaz.
- 2- Bir araya gelirken, çoklukla kendi gerçek anlamlarından ayrı bir anlam belirtirler. “**Altın kesmek**” deyimini, “**altını kesip doğramak, parçalara ya da dilimlere ayırmak**” anlamında kullanılmaz; bu söz

- “çok para kazanmak, kazanır durumda olmak” anlamında kullanılır. Ancak kimi deyimlerde, kalıplaşmış sözden çıkan anlam, gerçek anlamın dışında değildir. “Sesi çıkmamak; çoğu gitti, azı kaldı” deyimlerinde olduğu gibi.
- 3- Kısa ve özlü ifadeler taşırlar. Bir kavramı, bir düşünceyi, bir olayı az sözle belirtmek ya da daha etkili kılmak için kullanılırlar.
  - 4- En az iki kelimededen oluşurlar. Bir kısmı kelime grubu, bir kısmı da cümle hâlinde biçimlenmiştir. “Günaha sokmak, içini dökmek” ve “elifi görse mertek sanır”, “burnu yere düşse almaz” gibi.
  - 5- Çoklukla mastar hâlinde olduklarından fiil çekimine girerler. “Burnunu çekmek” deyimini, “burnunu çekti”; “bozuk çalmak” deyimini, “bozuk çaldı”; “güçlük çıkarmak” deyimini, “güçlük çıkardı” biçiminde çekimlenebilir.
  - 6- Deyimlerin bir çoğu benzetme ve söz sanatları ile süslüdür. Anlatıma güzellik, canlılık ve çekicilik katmak için bu şekilde kullanılırlar. Bu bakımdan, genel kural niteliği taşımazlar. Bu yönleriyle de atasözlerinden ayrılırlar. Çünkü atasözleri genel kural niteliği taşırlar; yol göstermek, ders ve öğüt vermek amacı güderler. “Ağaçtan maşa aptaldan paşa olmaz” ata sözü, netleşmiş bir genel kuraldır. Denenmiş, uygulanmış, her zaman ve herkes için doğru olan bir genel kural niteliğinde biçimlenmiştir. Oysa “fiyatı kırmak” sözünde genel bir kural yoktur. Çünkü her zaman fiyat dondurulmaz.
  - 7- Bazı benzetmeli söyleyişler deyim olmadıkları hâlde deyim gibi kullanılırlar. “Arpacı kumrusu gibi (düşünmek)”, “beşlik simit gibi (kurulmak)”, “arı kovanı gibi (işlemek)”, “kabak çiçeği gibi (açılmak)” deyimleri, bu türdendirler.
  - 8- Kimi ikilemeler de çoklukla deyim sayılmaktadır. “Allak bullak”, “oldum olası”, “takım taklavat”, “süklüm püklüm”, “ev bark” gibi.
  - 9- Çoğu zaman deyimlerle birleşik kelimeler karıştırılır. Bu yanlışlara düşmekten kimi bilgilere sahip olmakla kurtulmak mümkündür. Birleşik kelimelerin bitişik yazıldıkları, isim soyundan geldikleri, aralarına yapım ve çekim eki girmeyecek kadar kaynaşmış oldukları unutulmamalıdır. Bunun yanı sıra, deyimleri oluşturan kelime gruplarının isim ve fiil çekimlerine girdikleri, aralarına çekim ekleri aldıkları da hatırdan çıkarılmamalıdır. Ancak, bu ilkeler her ne kadar göz önünde tutulsa da, deyimlerle birleşik kelimeleri kimi zaman tam ayırt etmek imkânı yoktur.
  - 10- Bir milletin söz gücünden doğan ve doğduğu toplumun malı olan deyimler, bazı istisnaları dışında mecazdırlar; kelime grubu olarak da isim, sıfat, zarf görevlerinde bulunurlar: “İçten pazarlıklı bir adam” cümlesinde “içten pazarlıklı” deyimini sıfat olarak; “keyfimi kaçırıp

gitti” cümlesinde “**keyfi kaçmak**” deyimi zarf olarak; “**karga derneğinde işim yok benim**” cümlesinde “**karga derneği**” deyimi de isim görevinde kullanılmıştır.³

BİRİNCİ BÖLÜM

Anlamları Aynı Fakat Şekilleri Ayrı Olan Deyimler

Bu bölümde, Irak türkçesinde kullanılan deyimlerin, Türkiye türkçesindeki deyimlerle anlam bakımından aynı olduğunu göstermekteyim. Şekilce ise iki şivenin deyimleri manaları bir olduğuna rağmen, değişik şekillerde görülmektedir. Bunun da sebebine gelince Irak Türkçesiyle Türkiye Türkçesinin arasındaki ses farklılık ve değişimleridir. Bazen deyimlerin şekilleri tamamen ayrı, bazen de aralarında fark bir kelime eksik veya fazla oluşundan görülmektedir. Ve bazen de aynı kelimelerden oluşan deyimlerde ses değişimleri bulunmaktadır. Bu değişiklikleri açıkça ve örnekleme yoluyla aşağıdaki alt bölümlerde detaylı bir şekilde ele alacağız:

A) Aynı Anlamı Taşıyan Şekilleri Tam Değişik Deyimler.

Bu alt bölümde, aynı manayı aynı düşünce ve fikri taşımakla beraber, şekilce ayrı biçimleri olan deyimler, Irak türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında birtakım farklılıklar göstermektedir. Bu farklar, bazan tek veya birkaç kelime değişimiyle görülür, bazan da kelime gruplarının bütünüyle değişmesi halinde görülmektedir. Söz ettiğimiz değişimlerin açıkça ve ayrıntılı bir şekilde belirlenmesi ancak aşağıdaki iki grup halinde gösterebilirim:

Birinci grup

« **Tehlikeli kişiyi incitip kışkırtmak onun kendisine saldırmasına yol açmak** »⁴ **manâsına gelen Irak türkçesindeki ((ârı yuvasına torpağ sepmeğ))⁵ deyimi, Türkiye Türkçesindeki ((Arının yuvasına çöp dürtmek-çomak sokmak))⁶ deyiminin benzeridir. Tehlikeli ve öfkeyle dolu bir kişiyi, incitici koruma organı olan arılarla dolu bir kovana veyâ yuvaya benzetmek, iki sahada görmekteyiz. Fakat arıları kışkırtmak ve kızdırmak konusunda, hemde kullanıldığı üslupta bir değişiklik bulunmaktadır. Arıları kızdırmayı hedef eden Irak türkçesinde yuvaya toprak serpmeleri eyleminin düzeyinde, Türkiye sahasında çöp dürtmek veyâ çomak sokmak fiili vardır. İki sahada kullanılan deyim sadece (Torpağ sepmeğ=Çöp dürtmek, Çomak sokmak) sözcüklerinde değişikliği görmekteyiz. Aslında değişiklik tek bir kelimedede (torpağ ve çöp) olmaktadır. Zira (sepmeğ ile dürtmek veyâ sokmak) mastarları kendilerinden önce gelen sözcüğe bağlanarak, (torpağ sepmeğ, çöp dürtmek, çomak sokmak) şekillerini almıştır. Çünkü :**

Toprak→serpilir

Çöp→dürtülür

diye söz konusu olan deyim ,açıklandığı gibi değişikliğe uğramıştır.

Deyimlerde tek veyâ birkaç kelime değişilmesi bakımından yukarıdaki açıklamama göre,aşağıda şu örnekleri vermekteyim:

- «Bir daha belirmeyecek, ortaya çıkmayacak biçimde yok etmek, ortadan kaldırmak.» anlamında,İrak Türkçesinde(**Köküne turp ekmeğ**)⁷;Türkiye Türkçesinde(**dibine darı ekme,köküne kibrit suyu dökmek**)⁸ deyimleri kullanılmaktadır. **Kök** ile **dip** sözcükleri bir manâya geldiğinde farklılık sadece **turp** ve **darı** kelimelerinde görülür. turp ve darı kelimeleri yerine **kibrit suyu** kelimesi de kullanılmaktadır. Bu sırada **su** kelimesinin gerektirdiğine göre de **dökmek** mastarı, **ekmek** mastarının yerine kullanılması mantık bakımından daha doğrudur .
- «Bir işi yapmak için birleşmek» anlamında,İrak Türkçesinde (**Bir el olmağ ,el etmeğ**); Türkiye Türkçesinde (**el birliği**)⁹ deyimleri kullanılmaktadır. **Bir el olmağ** deyimini aşağıdaki örnekte bulunmaktadır:

Kerkük diyer şan size

Gece dönsün gündüze

Bir el olursak eğer

*Zafer bulan yok bize*¹⁰ (*Ekrem Sabır KERKÜKLÜ*)

- «Çok kan akıtılmış olmak, çok insan öldürülmek» anlamında,İrak Türkçesinde (**Kan gevde aparmağ**)¹¹, **Kan tappuğa olaşmağ**); Türkiye Türkçesinde (**kan gövdeyi götürmek**)¹² deyimleri kullanılmaktadır.
- «Kadın orospuluğa başlamak,çocuğun kötü ve haram işler öğrenmesi» anlamında,İrak Türkçesinde (**Harab yola calanmağ**); Türkiye Türkçesinde (**kötü yola düşmek**)¹³ deyimleri kullanılmaktadır. İki sahada da aynı anlamı taşıyan (**Yoldan çihmağ**)¹⁴ deyimini de kullanılmaktadır.
- «Bir kimsenin durumu, huyu sık sık değişir olmak» anlamında,İrak Türkçesinde (**Dekkesi dekkesine benzememeğ**);Türkiye Türkçesinde (**saati saatine uymamak**)¹⁵ deyimleri kullanılmaktadır.
- «Başkasının sözünden çıkmayacak bir duruma düşmek, birinin idaresine girmek.» anlamında,İrak Türkçesinde (**Seşkêli uşah elinde kalmağ**)¹⁶; Türkiye Türkçesinde (**sakalı ele vermek**)¹⁷ deyimleri kullanılmaktadır.

- «Eğitimsiz,görgüsüz çocuk» anlamında,İrak Türkçesinde (**Mehelle uşağı**); Türkiye Türkçesinde (**sokak çocuğu**)¹⁸ deyimleri kullanılmaktadır.
- «Yanlı ş görmek, görüşünde aldanmak.» anlamında,İrak Türkçesinde (**Gözi ş eş beş(penç)etmeğ**); Türkiye Türkçesinde (**şesi beş görmek**)¹⁹ deyimleri kullanılmaktadır.
- «İki değersiz kişi bir araya gelmiş, birleşmiş, yakışmışlar birbirlerine.» anlamında,İrak Türkçesinde (**Kazan dingirlêni kapağın tapar**)²⁰; Türkiye Türkçesinde (**tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş**)²¹ deyimleri kullanılmaktadır.
- «Bir yer çok geniş, sonu yokmuş gibi olmak.» anlamında,İrak Türkçesinde (**Bir üçü var bir üçü yoğ**); Türkiye Türkçesinde (**ucu bucağı olmamak,uçsuz bucaksız**)²² deyimleri kullanılmaktadır.

Yollar,uçsuz bucaksız geçecek ne yollar var

*Yollar yamuk,yollar düz seçecek ne yollar var*²³ (Adnan KASAPOĞLU)

- «1)Çocuklarla birlikte aile topluluğu.2)İşe akli ermeyen çocuklar, gençler» anlamında,İrak Türkçesinde (**Ev uşağ**); Türkiye Türkçesinde (**çoluk çocuk**)²⁴ deyimleri kullanılmaktadır.
- «İşsiz güçsüz, sokaklarda dolaşan kimse.» anlamında,İrak Türkçesinde (**Cedde ölçmeğ**); Türkiye Türkçesinde (**kaldırım mühendizi**)²⁵ deyimleri kullanılmaktadır. Aynı anlama gelen (**Uzun girip kıssa çihmağ**)²⁶ deyimi Irak Türkçesinde kullanılmaktadır.
- «Güzellikte ayla yarışır.» anlamında,İrak Türkçesinde (**Aya diyiri sen bat men çihim**)²⁷; Türkiye Türkçesinde (**Aya''sen doğma ben doğuyorum''der**)²⁸ deyimleri kullanılmaktadır.
- «İçi dışı bir olmayan; dışı süslü, içi berbat.» anlamında,İrak Türkçesinde (**Altı vavaylı üstü kalaylı**)²⁹; Türkiye Türkçesinde (**Altı alay, üstü kalay**)³⁰ deyimleri kullanılmaktadır.
- «Herkesin birden konuştuğu çok gürültülü ortam durumuna gelmek» anlamında , Irak Türkçesinde (**Bazar hamamıdı**); Türkiye Türkçesinde (**kadınlar hamamına çevirmek**)³¹ deyimleri kullanılmaktadır.
- « Çok zayıf, bitkin, güçsüz düşmüş kişi» anlamında , Irak Türkçesinde (**Türbeden izin [icâze] alıp**); Türkiye Türkçesinde (**mezar kaçkını**) deyimleri kullanılmaktadır.

- «Dikkatle dinlemek» anlamında , Irak Türkçesinde (**Kulağ dolusu dinnemeğ**)³²; Türkiye Türkçesinde (**Kulak tutmak,kulak vermek**)³³ deyimleri kullanılmaktadır.[BKZ:1.Böl,C altbölümü,1. Grup,S-12]
- «İşi,beklenen biçimde yapıp yapmamasını O kişinin vicdanına, insanlık duygusuna bırakmak» anlamında , Irak Türkçesinde (**Özü öz sütü**)³⁴ ;Türkiye Türkçesinde (**sütüne havale etmek**)³⁵ deyimleri kullanılmaktadır.
- «Yoksul ve parasızlık» anlamında , Irak Türkçesinde (**Gôtinde tuman yohtı**); Türkiye Türkçesinde (**ayağında donu olmamak**)³⁶ deyimleri kullanılmaktadır.

İKİNCİ GRUP

«Birbirinden farklı birçok işle uğraşmak, birçok ilişkisi bulunmak, gizli ilişkileri olmak.» anlamına gelen Irak Türkçesindeki (**Elli ipte oynamağ-Her ipte oynamağ**) deyimini,

Bilbil kimin saynaram her bir ipte oynaram
*Vehitsiz horuz kimin gece yarsı baynaram*³⁷ (Ömer ZEYNEL)

Türkiye Türkçesinde (**kırk (her) tarakta bezi olmak**³⁸,**bin tarakta bezi olmak**³⁹) deyimlerin verdikleri manâyı da taşımaktadır. Yani yukarıdaki anlamı ifade etmek hususunda, söz ettiğimiz üç deyimden her hangisi kullanılırsa doğru olur. Anlam bakımından hem Türkmencedeki(**Elli ipte oynamağ**) hem de (**kırk (her) tarakta bezi olmak**⁴⁰,**bin tarakta bezi olmak**⁴¹) deyimlerde anlam birliği bulunarak,şekilleri birbirinden geniş ölçüde farklıdır. **İp** ile **tarak** sözcükleri epeyi bir şekilde iki deyimde birbirinden ayırmaktadır. Bunun yanında oynamak ile olmak masterları aynı vazifayı görmektedir.kelime gruplarının arasında sadece **bez** sözcüğünün fazla olmasının sebebi de,**ipte oynamağ** tabirinin karşılığı **bezi olmak** tabirinin olduğundandır. **Elli** , **kırk**,**bin** sözcükleri sayı ifade ettikleri halde müşterek olduğuna rağmen, ayrı ayrı sayıları ifade etmelerinde yine deyimlerin aralarında farklılık göstermeyi sürdürüyor. Bu durumu da gösteren başka deyimleri de şöylece gösteriyorum:

- «Yeterli olmasa da barınılabilecek bir yere yerleşmek» anlamında,İrak Türkçesinde (**Gôtünün yerini etmeğ**); Türkiye Türkçesinde (**başını sokmak**)⁴² deyimleri kullanılmaktadır.
- « Bir sebepten ötürü ansızın korkarak yüzünün rengi sararmak, solmak» anlamında,İrak Türkçesinde (**ķutu kurumag**)⁴³; Türkiye Türkçesinde (**benzi atmak,bet benzi kalmamak**)⁴⁴ deyimleri kullanılmaktadır.
- « Kendisi için gerekli ve yararlı olan şeyi kendi eliyle yok etmek» anlamında,İrak Türkçesinde (**Yediği kaba sıçmağ**)⁴⁵; Türkiye Türkçesinde (**bindiği dalı kesmek**)⁴⁶ deyimleri kullanılmaktadır.

- «Gereksiz yere, büsbütün boşuna» anlamında, Irak Türkçesinde (**Hiç yere**⁴⁷, **Hiçbiç hōrayi yere**); Türkiye Türkçesinde (**boşu boşuna, boş yere**⁴⁸, **kuru kuruya**⁴⁹) deyimleri kullanılmaktadır.
- «Süslü ve gösteriş düşkünleri» anlamında, Irak Türkçesinde (**Hophopınnan düşmemeg**); Türkiye Türkçesinde (**cafcafından geçilmemek**)⁵⁰ deyimleri kullanılmaktadır.
- « 1. Zor duruma düşmek. 2. Paraca sıkıntı çekmek» anlamında, Irak türkçesinde (**Gôtünde poh ası kalmağ , darda kalmağ, Darlığa düşmeg**⁵¹); Türkiye Türkçesinde (**dara düşmek, darda kalmak**)⁵² deyimleri kullanılmaktadır. [BKZ:3.Böl.,S18]
- «Kavuştuğum başarı ve mutluluğa tüm dostlarımın da kavuşmasını isterim» anlamında, Irak Türkçesinde (**Neşsesi sene gelsin**); Türkiye Türkçesinde (**darısı başına**)⁵³ deyimleri kullanılmaktadır.
- «Çok keyifli, durumundan çok memnun olan kişiye, ve O durumun bozulmamasın diye » anlamında, Irak Türkçesinde (**Zavkını bozma**)⁵⁴; Türkiye Türkçesinde (**değme keyfine**)⁵⁵ deyimleri kullanılmaktadır.
- «Uslu oturmak» anlamında, Irak Türkçesinde (**Akkıl akkıl oturmağ**); Türkiye Türkçesinde (**doğru oturmak**)⁵⁶ deyimleri kullanılmaktadır.
- « Çok sevinç duymak, topluca neşeli bir duruma kavuşmak» anlamında, Irak Türkçesinde (**Dünya vêrildi özine, zavkı yerinde olmağ**⁵⁷, **havaya uçmağ, allahı verilmêğ**); Türkiye Türkçesinde (**düğün bayram etmek**)⁵⁸ deyimleri kullanılmaktadır.
- «Söylenleri ters anlayanlar» anlamında, Irak Türkçesinde (**Men ne diyrem sen ne diysen[bı ne diyiri]**); Türkiye Türkçesinde (**efendim nerde ben nerde**)⁵⁹ deyimleri kullanılmaktadır.
- «Tasalanmak,üzülmek» anlamında, Irak Türkçesinde (**Kahır[ğam] yemeğ**)⁶⁰ ; Türkiye Türkçesinde (**gam çekmek**)⁶¹ deyimleri kullanılmaktadır. [BKZ:1.Böl,C altbölümü,1grup,S11]
- « Farklı gibi gösterilen iki şeyin, gerçekte hiçbir değişikliği yoktur, "ikisi de birdir"» anlamında, Irak Türkçesinde (**Keçel Hasan Hasan keçel**)⁶²; Türkiye Türkçesinde (**ha hoca Ali ha Ali hoca**)⁶³ deyimleri kullanılır.
- « İki yoldan hangisini tutacağını; şöyle mi, böyle mi yapacağını bilememek; şaşırıp bir şey yapamaz olmak» anlamında, Irak Türkçesinde (**Ki bayram aşınnan olmağ**)⁶⁴; Türkiye Türkçesinde (**iki cami arasında kalmış benamaza dönmek**)⁶⁵ deyimleri kullanılmaktadır.
- «Birini veyâ bir şeyi güvenilmeyen bir kimse nezdinde emanet bırakmak » anlamında , Irak Türkçesinde (**çoyinî kırtı sımarlamağ**)⁶⁶; Türkiye Türkçesinde (**kekiye ciğer ısmarlamak**)⁶⁷ deyimleri kullanılmaktadır.

- «Nazlı büyütölmüş, beceriksiz, toy,çıtıkıldım» anlamında, Irak Türkçesinde (**Bezir çiklet , nesteleyden beslenip**) ; Türkiye Türkçesinde (**mahallebi çocuğu**)⁶⁸ deyimleri kullanılmaktadır.
- «Mala çok düşkün» anlamında , Irak Türkçesinde (**Para peres**); Türkiye Türkçesinde (**mal canlısı**)⁶⁹ deyimleri kullanılmaktadır.
- « Geri dönülemeyecek bir iş yapmak, söz söylemek ya da bir harekette bulunmak» anlamında, Irak Türkçesinde (**İş işten çihmağ[geçmeğ]**⁷⁰,**olan oldu**⁷¹) ; Türkiye Türkçesinde (**ok yaydan çıkmak**)⁷² deyimleri kullanılmaktadır.
- «Başından beri, öteden beri, ilk zamandan beri, kendimi bildiğimden beri» anlamında, Irak Türkçesinde (**Özümi tanıyanı**); Türkiye Türkçesinde (**oldum olası**)⁷³ deyimleri kullanılmaktadır.
- «Ani bir olay sebeple çok korkmak» anlamında, Irak Türkçesinde (**Üregi düşmeğ**)⁷⁴; Türkiye Türkçesinde (**ödü patlamak-kopmak**)⁷⁵ deyimleri kullanılmaktadır.
- « Yaşça çok küçük, pek küçük (çocuk)» anlamında, Irak Türkçesinde (**Boyi bir kerişti**); Türkiye Türkçesinde (**parmak kadar**)⁷⁶ deyimleri kullanılmaktadır.
- «Kapışıp birbirlerini çok hırpalayarak dövüşmek» anlamında, Irak Türkçesinde (**El be yaha olmağ**)⁷⁷; Türkiye Türkçesinde (**saç saça baş başa**)⁷⁸ deyimleri kullanılmaktadır.
- «Gereksiz,tutarsız,mantıksız (söz)» anlamında, Irak Türkçesinde (**Ezer bezer konuşmağ**); Türkiye Türkçesinde (**saçma sapan[söz]**)⁷⁹ deyimleri kullanılmaktadır.
- « Kötü bir durumu gizlemek, yayılmasını önlemek» anlamında, Irak Türkçesinde (**Pestirlemeğ**); Türkiye Türkçesinde (**örtbas etmek**)⁸⁰ deyimleri kullanılmaktadır.
- « 1. Mahşer günü. 2. Sıkıntılı kalabalık; telâşlı, tehlikeli, kimsenin kimseyi tanımadığı kalabalık» anlamında, Irak Türkçesinde (**Köppek sehebini tanımırıtapmır**)⁸¹(**Ayı balasını itirmiş**); Türkiye Türkçesinde (**ana baba günü**)⁸² deyimleri kullanılmaktadır.
- «Eksiksiz ,yetkin,mükemmel,tam istenen gibi» anlamında, Irak Türkçesinde (**Neneli babalı**)⁸³,**adil yapı**); Türkiye Türkçesinde (**dört dörtlük**)⁸⁴ deyimleri kullanılmaktadır.
- « Henüz ele geçmemiş bir şey, gerçekleşmesi kesin olarak bilinmeyen bir durum için hazırlık yapmak» anlamında, Irak Türkçesinde (**Atı almadan ahur yapmağ**)⁸⁵; Türkiye Türkçesinde (**Doğmamış çocuğa don biçmek**)⁸⁶ deyimleri kullanılmaktadır.

B) Aynı Anlamı Veren Deyimlerde Ek ve Ses Değişmeleri.

Irak Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında dil üzerinde herhangi bir dengeli araştırma ve çalışma yapıldığı zaman, ses değişmesi meselesi mutlaka geniş bir çalışma alan almaktadır. Çünkü Türkmencedeki sözcüklerin bir çoğu, Türkiye Türkçesinde kullanılan sözcüklere kıyaslanarak, (seslerin yer değiştirilmesi [**torpağ=toprak**]⁸⁷, sessizlerin ikizleşmesi [**yeddi=yedi, ecci=acı**]⁸⁸, ses uyumuna uyulmaması [**gözi=gözü**]⁸⁹ ayrılma eki olan **-dan** ekinde farklılık göstermesi [**elimnen=elimden**]⁹⁰ ...vb.) gibi ses değişme konularına uğramaktadır. Bu hususta sözcük öbekleri olan **deyimler**, geniş ölçüde kullanışlarıyla en büyük kanıt sayılabilir. Bunun da basit bir şekilde gösterilmesi aşağıdaki örnek deyimlerin içerdiği, sesleri değişen ve altı çizgili sözcüklerde bulunmaktadır:

- «İnsanın gönlünü inciten, onuruna dokunan ağır söz» anlamında, Irak Türkçesinde (**Eccı söz**)⁹¹; Türkiye Türkçesinde (**acı söz**)⁹² deyimleri kullanılmaktadır.
- «Göz göre göre, gizlemeden» anlamında, Irak Türkçesinde (**Acığ açığa**); Türkiye Türkçesinde (**açık açığa**)⁹³ deyimleri kullanılmaktadır.
- «Ana yanı» anlamında, Irak Türkçesinde (**Nene kucağı**); Türkiye Türkçesinde (**ana kucağı**)⁹⁴ deyimleri kullanılmaktadır.
- «1)Çırlıçiplak.2)Doğuştan.» anlamında, Irak Türkçesinde (**Neneden doğma**)⁹⁵; Türkiye Türkçesinde (**anadan doğma**)⁹⁶ deyimleri kullanılmaktadır.
- «Ölmek üzere bulunmak» anlamında, Irak Türkçesinde (**Can çekmeğ**)⁹⁷; Türkiye Türkçesinde (**can çekişmek**)⁹⁸ deyimleri kullanılmaktadır.
- «Büyük istekli olmak» anlamında, Irak Türkçesinde (**Gözi bevyüklüğe olmağ**)⁹⁹; Türkiye Türkçesinde (**gözü büyükte olmak**)¹⁰⁰ deyimleri kullanılmaktadır.
- «Serseri» anlamında, Irak Türkçesinde (**İpten kaçan kendire sıçan**)¹⁰¹; Türkiye Türkçesinde (**ip kaçkını**)¹⁰² deyimleri kullanılmaktadır. [BKZ:1.Böl,E altbölümü,1. grup,S14]
- « Bir zorluğu yenip işi başarmak» anlamında, Irak Türkçesinde (**Altınan cıhmağ**)¹⁰³; Türkiye Türkçesinde (**altından kalkmak**)¹⁰⁴ deyimleri kullanılmaktadır.
- «Güç ve uzun süre sabır göstererek işbitirmeye çalışmak» anlamında, Irak Türkçesinde (**igneyden kuyu kazmağ**)¹⁰⁵; Türkiye Türkçesinde (**iğne ile kuyu kazmak**)¹⁰⁶ deyimleri kullanılmaktadır.

Şiir desen bulaşır kağıda muska yazar

Kazma kürek durarken igneyle kuyı kazar

ÖZCAN)¹⁰⁷

- «Yola çıkacak kimseyi ugurlamak» anlamında, Irak Türkçesinde (**Yola salmağ**)¹⁰⁸; Türkiye Türkçesinde (**Yolcu etmek, Yola vurmak**)¹⁰⁹ deyimleri kullanılmaktadır. Irak Türkçesinde (**Yola salmağ**) deyimi «Başından savmak»¹¹⁰ anlamına gelmektedir. Türkiye Türkçesindeki (**Yola vurmak**) deyimi, şekilce Irak türkçesindeki (**yolına vurmağ**) deyimine benzer, fakat manaları tam ayrıdır. [BKZ: 1.Böl.,C altbölü,1.grup,S-12,2.Böl,S-17,4. Böl,S-26]

- *Bir ,ki tepme çaldılar*

Şamburîni aldılar

Şoydılar tereceye

*Dümdüz yola saldılar*¹¹¹

- «Hepsi,tümü,bütün vücudu»¹¹² anlamına gelen (**Tepeden tırnağa kadar**)¹¹³ deyimi,hem Irak Türkçesinde,hem de Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır. Fakat Irak Türkçesinde şekil değişikliğine uğrayarak, (**Teppeden dırnağa kadar**)¹¹⁴ şeklini almıştır. [BKZ:3. Böl.,S19]

C) Tek Kelimesi Değişen Deyimler.

Irak türkçesi ile Türkiye türkçesindeki anlantaş deyimlerin şekilce farkları, başka bir boyut göstermektedir. Bu altbölümde açıklayacağımız nokta,iki toplumun, (Irak Türkçesi toplumu ve Türkiye Türkçesi toplumu) dil,gelenek-görenek ve milletlerin kültür anlayışlarına göre bir kaynaktan oluşmaktadır. Ancak çoğu zaman,deyimin herhangi sözcüğünde değişme hususu dilin ve şivelerin gösterdikleri farklılıklardan ibarettir. Küfürbaz anlamını ifâde eden , Irak Türkçesi sahasında (**Dili pis**)¹¹⁵ ; Türkiye Türkçesinde ise

(**ağzı pis**)¹¹⁶ deyimlerindeki **dil** ve **ağzı** kelimeleri,iki deyim değişikliğini oluşturur. Dil yerine ağız,ağız yerine dil sözcüğünü kullanmak,sonuçta aynı neticeyi verir. Kötü lafları söylemek dil yoluyla olur,dilin de bulunduğu yer ağız olduğundan dolayı,hem dil hem ağız aynı işi yapar. Ayrıca (**Alma biş ağzıma düş**)¹¹⁷ [IT], **armut piş ağzıma düş**)¹¹⁸ [TT] deyimlerinde **alma(elma)** ve **armut** sözcükleri bir ayırım göstermekte bulunarak,aynı sonuca varmaktadır. Bu yüzden Irak Türkçesi sahasında **elma** kelimesi yerine **Helva** sözcüğünün kullanımına da rastlamaktayız. **Biş** ve **piş** kelimelerindeki **b,p** ses değişmesi diğer bir farklılığı ortaya koymaktadır. Açıklamanın daha doğru ve açık bir şekilde gösterilmesi, aşağıdaki gruplarda verilen örneklerle olması daha kanidir:

Birinci grup

Deyimin içinde altı çizgili tek bir sözcüğü değişen örnekler şunlardır:

- [IT] Ağır olmağ¹¹⁹ = [TT] Ağır oturmak.¹²⁰
- [IT] Ağızda sakıs kimin çeynenmeğ(Ağızlarda sakız olmağ)¹²¹ = [TT] Ağızda sakıs gibi çiğnemek.¹²²
- [IT] Ağızına geleni demeğ(döndermemeg)¹²³ = [TT] Ağızına geleni söylemek.¹²⁴
- [IT] Aklı işlemeğ = [TT] Kafası işlemek(çalışmak).¹²⁵
- [IT] Aklı yerine gelmeğ = [TT] Başı yerine gelmek.¹²⁶
- [IT] Aklına koymağ = [TT] Kafasına koymak.¹²⁷
- [IT] Allah kapısı¹²⁸ = [TT] Rızık kapısı,ekmek kapısı.¹²⁹
- [IT] Aynı tas aynı hamam¹³⁰ = [TT] Eski hamam eski tas.¹³¹ [BKZ:1.Böl,D altbölümü,S14].
- [IT] Barmağ dişlemeğ = [TT] Parmak ısırmak.¹³²
- [IT] Başı dolanmağ¹³³ = [TT] Başı dönmek.¹³⁴
- [IT] Bir ayağı türbede olmağ¹³⁵ = [TT] bir ayağı çukurda olmak.¹³⁶
- [IT] Bir dêri bir sümüg kalmağ(sümüge dönmeğ)¹³⁷ = [TT] Bir deri bir kemik kalmak.¹³⁸
- [IT] Buğazına minmeğ = [TT] Boğazına sarılmak.¹³⁹
- [IT] Burnı havada¹⁴⁰ = [TT] Başı havada.¹⁴¹
- [IT] Burnı üskek¹⁴² = [TT] Burnu büyük.¹⁴³
- [IT] Cerimesini çekmeğ¹⁴⁴ = [TT] cezasını çekmek.¹⁴⁵
- [IT] Cir u cehenneme = [TT] Canı cehenneme.¹⁴⁶
- [IT] Coğ taħmağ = [TT] Boynuz takmak.¹⁴⁷
- [IT] Degme zavkına = [TT] Değme keyfine.¹⁴⁸
- [IT] Delli dobur¹⁴⁹ = [TT] Deli dolu.¹⁵⁰
- [IT] Dudaħ büzmeğ¹⁵¹ = [TT] Dudak bükmeğ.¹⁵²
- [IT] Dünenin uşağı¹⁵³ = [TT] Dünkü çocuk.¹⁵⁴
- [IT] Düz oturmağ = [TT] Doğru oturmak.¹⁵⁵
- [IT] Êli(iş) tutmamağ¹⁵⁶ = [TT] Eli varmamak.¹⁵⁷
- [IT] Ğam yemeğ¹⁵⁸ = [TT] Gam çekmek.¹⁵⁹ [BKZ:1.Böl,A altböl,2grup,S8]
- [IT] Ğazel oħumağ = [TT] Masal okumak.¹⁶⁰
- [IT] Gevlimnen(üregimnen) gelmemeğ¹⁶¹ = [TT] İçimden gelmemek.¹⁶²
- [IT] Göz ayarı¹⁶³ = [TT] Göz kararı.¹⁶⁴
- [IT] Gözî kırılmağ = [TT] Gözü korkmak.¹⁶⁵
- [IT] Gözî yazıda¹⁶⁶ = [TT] Gözü dışarıda.¹⁶⁷
- [IT] Gözüm üstüne(üste)¹⁶⁸ = [TT] Baş üstüne.¹⁶⁹
- [IT] Hasret çekmeğ = [TT] İçini çekmek.¹⁷⁰
- [IT] Heket ağızında kalmağ = [TT] Laf ağızında kalmak.¹⁷¹

- [IT] Heket altında kalmamağ = [TT] Lakırdı altında kalmamak.¹⁷²[BKZ:3. Böl,S19]
- [IT] Heket aramızda = [TT] Laf aramızda.¹⁷³
- [IT] Heket etmeğ = [TT] Laf etmek.¹⁷⁴
- [IT] Hekete tutmağ = [TT] Lafa tutmak.¹⁷⁵
- [IT] Heketini bilmeğ = [TT] Lafını bilmek.¹⁷⁶
- [IT] Her baştan bir ses çıhmağ¹⁷⁷ = [TT] Her kafadan bir ses çıkmak.¹⁷⁸
- [IT] Her kazanda kaşuğ(çemçe)¹⁷⁹ = [TT] Her aşın kaşığ.¹⁸⁰
- [IT] İki ayağını bir babıca koymağ¹⁸¹ = [TT] İki ayağını bir pabuca sokmak.¹⁸²
- [IT] İpi kırmağ¹⁸³ = [TT] Kirişi kırmak.¹⁸⁴
- [IT] Kervan yemeğ = [TT] Dayak yemek.¹⁸⁵
- [IT] Kulağ vermek = [TT] Kulak vermek,Kulak tutmak.¹⁸⁶[BKZ: 1.Böl,A altbölümü,1. Grup,S-6]

(...toplumla ilgilenen sesine kulağ verip derdini araştıran,bulduğu derlere elden geldiği kadar çare bulmağa çalışan insandır....) Reşit Kâzım Bayatlı.¹⁸⁷

- [IT] Kulpını tapmağ¹⁸⁸ = [TT] Kulpunu bulmak.¹⁸⁹
- [IT] Ne mal olduğunu bilmeğ = [TT]Ne meta olduğunu bilmek.¹⁹⁰
- [IT] Ölü paraya = [TT] Ölü fiyatına.¹⁹¹
- [IT] Ölümü görüp isitmeye razı olmağ¹⁹² = [TT] Ölümü görüp hastalığa razı olmak.¹⁹³
- [IT] Rezil sefil olmağ = [TT] Rezil rüsva olmak.¹⁹⁴[BKZ:1.Böl,E altbölümü ,2.grup,S15]
- [IT] Pıcah sümüğe dayanmağ¹⁹⁵ = [TT] Bıçak kemiğe dayanmak.¹⁹⁶
- [IT] Suyunu çıhartmağ = [TT] Leşini çıkarmak , pastırmasını çıkarmak , pestilini çıkarmak , sucuğunu çıkarmak.¹⁹⁷
- [IT] Tikenli söz = [TT] İğneli söz.¹⁹⁸
- [IT] Torpahtan ucuz = [TT] Sudan ucuz.¹⁹⁹
- [IT] Yarıda kalmağ = [TT] Elinde kalmak.²⁰⁰
- [IT] Üregi sıhılmağ = [TT] Canı sıkılmak.²⁰¹
- [IT] Üregini sıhmağ = [TT] Canını sıkılmak.²⁰²
- [IT]Yola salmağ²⁰³ = [TT] Yola vurmağ.²⁰⁴ [BKZ:1.Böl,B altbölümü,S-10. 2.Böl,S-17,4. Böl,S-26]
- [IT] Zak zak bahmağ²⁰⁵ = [TT] Dik dik bakmak.²⁰⁶

Çakallar zak zak bahar

*Yağış tükünü yeher
Bu bizim çakkaldandı
Hepsi yerinnen kaħar²⁰⁷*

İkinci grup

Bu grubun deyimlerindeki değişiklik, hem bir kelimesi değişmekle beraber hem de ses değişmesi ile oluşmaktadır. Bunları da aşağıdaki örnekerin, altı çizgili kelimelerinde belirleyeceğim:

- [IT] Adam olmaę²⁰⁸ = [TT] Adama dönmek.²⁰⁹ [BKZ:ikinci Böl.,S17]
- [IT] Aralarında âsmannan yer kadarı(yerce)farkı var (aralarında kaf dağı olmaę²¹⁰) = [TT] Arada dağlar kadar fark olmak(aralarında karlı dağlar olmak).²¹¹
- [IT] Ayağları yer tutmamaę²¹² = [TT] Ayakları yere değmemek.²¹³
- [IT] Bir filse değmemeğ = [TT] Bir pul etmemek.²¹⁴
- [IT] Burnı ücünde,götü dibinde = [TT] Burnunun dibinde.²¹⁵
- [IT] Burnınnan fitil fitil çılmaę²¹⁶= [TT] Burnundan fitil fitil gelmek.²¹⁷
- [IT] Canını çölde tapmamağ = [TT] Canını sokakta bulmamak.²¹⁸
- [IT] Dibine enmeğ = [TT] Dibini bulmak.²¹⁹
- [IT] Dinden imannan etmeğ= [TT] Dinden imandan çıkmak.²²⁰
- [IT] Diş kimin gelmeğ = [TT] şaka gibi gelmek.²²¹
- [IT] Dünya dibi = [TT] Dünyanın öbür ucu.²²²
- [IT] Êlinnen geleni taksir etmemeğ (elinden geleni kusur koymamaę²²³) = [TT] Elinden geleni arkasına(ardına) koymamak.²²⁴
- [IT] Êtî sene sümügü bize²²⁵ = [TT] Eti senin kemiği benim.²²⁶
- [IT] Gözden sürmeni çalmaę²²⁷ = [TT] Gözden sürmeyi çekmek.²²⁸
- [IT] Gözleri kan tutmaę²²⁹ = [TT] Gözleri kan çanağına dönmek.²³⁰
- [IT] Gözünü doldurmağ (doldurmamağ)²³¹ = [TT] Gözü tutmak (tutmamak).²³²
- [IT] Günahını yehemeğ = [TT] Günahına girmek.²³³
- [IT] Kozı toz annamaę²³⁴ ,Tozu koz annamaę²³⁵= [TT] Kazı koz anlamak.²³⁶[BKZ:1.Böl,D altbölümü,S14]
- [IT] Merhabanı kaldırmaę²³⁷ = [TT] Merhabayı kesmek.²³⁸
- [IT] Özinnen (başınnan) beyyük işlere girmeğ(girişmeğ)²³⁹ = [TT] Başından büyük işlere girişmek.²⁴⁰
- [IT] Üzü sumbağ satmağ = [TT] Suratı sirke satmak.²⁴¹

D) Yer Değiştirilmesine Uğrayan Anlamtaş Deyimler.

Bu altbölümün deyimlerinde, ister Irak Türkçesi sahasında ,isterse de Türkiye türkçesi sahasında, deyimini oluşturan sözcüklerin sadece yerlerinin değiştirilmesi söz konusu olacaktır. «Kızgınlık ile sonunu düşünmeden ağzına gelen kötü sözleri söylemek, karşısındakine hakaret etmek» anlamında, Irak türkçesinde (**Gözün yumip ağzını açmağ**)²⁴²; Türkiye Türkçesinde(**ağzını açıp gözünü yummak**)²⁴³ deyimleri kullanılmaktadır. Bu örnekteki sözcüklerin yer değişmesine uğramaları iki aşamayla meydana gelmektedir. Açıklamanın daha izahlı bir şekilde olunması için, kelimeleri iki taraftan ele almamız gerekir. Önem sırasınca, ilkkez **Göz** ile **Ağız** kelimelerini;sonra da **yummak** ve **açmak** mastarlarını göz önünde bulundurmalıyız. Deyimin anlamına göre, **yummak** hareketi **göz** kelimesine dönerek, **açmak** eylemi **ağzın** işi olmaktadır. Dolayısıyla yumup açmak veya açıp yummak hareketleri **göz** ve **ağız** kelimelerin yer değiştirmelerine bağlıdır. Yani Irak türkçesindeki gibi **göz** kelimesini deyimnin başında bulunduğu zaman, **açmak** mastarı yüklem olur. Tam tersine Türkiye türkçesinde kullanılan deyimnin başında **ağız** kelimesi yer aldığı zaman, yüklem görevini **yummak** mastarı yapmaktadır.

Bazı deyimlerin değişikliği, kelimelerinin aldığı eklerde görülmektedir. Irak Türkçesinde ve her biri ayrı ayrı manâları ifâde eden (**Gözü ac**²⁴⁴, **Kanı ağır**²⁴⁵) deyimlerindeki **gözü** ve **kanı** kelimelerin aldıkları belirtili isim tamlaması [-ü,-ı] ekleri, Türkiye Türkçesindeki (**Aç gözlü, Ağır kanlı**)²⁴⁶ deyimlerinde **gözlü** ve **kanlı** sözcüklerin [-lü,-lı] sıfat ekleriyle değişme yapmaktadır. İleri sürülen açıklamayı daha fazla pekiştirmek için, aşağıda birkaç örnek de vermek tamamen doğrudur:

[IT] Aynı taş aynı hamam²⁴⁷ = [TT] Eski hamam eski taş.²⁴⁸

[BKZ:1.Böl,C altbölümü,1.grup,S11]

- [IT] Gözün üstünde kaş var dememeğ = [TT] Kaşın altında gözün var dememek.²⁴⁹
- [IT] Kozu toz annamağ²⁵⁰ ,Tozu koz annamağ²⁵¹= [TT] Kazı koz anlamak.²⁵² [BKZ:1.Böl,C altbölümü,2.grupS13]
- [IT] Üzü astarınnan baha olmağ(durmağ) = [TT] Astarı yüzünden pahalı olmak.²⁵³

E) Bir Kelimesi Fazla Ve ya Eksik Olan Deyimler.

Bu altbölümün asıl konusu,iki sahada anlamtaş deyimnin sözcüklerinde bir kelime eksik veyâ fazla hususunda daha çok dururken, öte yandan ses değişmeleri, kelimenin aldığı hal ekleriyle diğer eklerin durumunda değişiklikleri ve aşağıdaki gruplara ayırarak göstermeye çalışmaktadır.

Birinci grup

Bu grubun deyimlerinde hem kelime eksik fazlalık meselesi, hem de kelime eksik fazlalığın yarattığı kelimedeki ses ve şekil değişikliği

görülmektedir. Bu hususta aşağıdaki örnek halinde olan deyimlerin altı çizilen sözcüklerinde değişiklik görülmektedir:

- [IT] Ağzınnan süt koḥsī gelmeğ²⁵⁴ = [TT] Ağzı süt kokmak.²⁵⁵
- [IT] Baş aşağı olmağ²⁵⁶ = [TT] Baş aşağı.²⁵⁷
- [IT] Burnunnan düşen çibin bin parça olmağ²⁵⁸ = [TT] Burnundan düşen bin parça olmak.²⁵⁹
- [IT] Canınnan bezar olmağ = [TT] Canından bezmek.²⁶⁰
- [IT]İpten kaçan kendire sıçan²⁶¹= [TT]İp kaçımı.²⁶²(ipten kazıktan kurtulmuş).²⁶³ [BKZ:1.Böl,B altbölümü,S9]

İkinci grup

Bu grubun deyimlerinde sadece bir kelimenin eksik olması görülmektedir. Kelimenin eksik oluşu bazan Irak türkçesi deyiminde,bazan da Türkiye Türkçesi deyiminde görülmektedir. Aşağıda örneklerde eksik ve yâ fazla olan kelimelerin altları çizilenmektedir:

- [IT] Allah ḥêṭūrī için = [TT] Allah için.²⁶⁴
- [IT] Bayram etmeğ²⁶⁵ = [TT] Düğün bayram etmek.²⁶⁶
- [IT] Bir tahtası essük(essik)²⁶⁷ = [TT] Tahtası eksik.²⁶⁸
- [IT] Delli divane olmağ²⁶⁹ = [TT] Divane olmak.²⁷⁰
- [IT] Kurban olmağ²⁷¹ = [TT] Kul kurban olmak.²⁷²
- [IT] Rüsvey olmağ = [TT] Rezil rüsva olmak.²⁷³ [BKZ:1.Böl,C altbölümü ,1.grup,S12]
- [IT] Suyuna göre gêtmeğ = [TT] Suyuna gitmek.²⁷⁴

Üçüncü grup

Bu grubun deyimlerinde eksik fazlalık ,birkaç kelimedede görülür. Değişiklik, aşağıdaki örneklerin altı çizili kelimelerinde görülmektedir:

- [IT] Eli yağ balda olmağ²⁷⁵ = [TT] Bir eli yağda bir eli balda olmak.²⁷⁶
- [IT] Gözleri dolmağ(doluḥmağ²⁷⁷) = [TT] Gözleri dolu dolu olmak.²⁷⁸
- [IT]Sallana sallana²⁷⁹ gelmeğ = [TT]Elini kolunu sallaya sallaya gelmek.²⁸⁰

İKİNCİ BÖLÜM

Şekilleri Aynısı Fakat Anlamları Ayrı Olan Deyimler

Bu bölümü farklı farklı altbölümlere ayırmak icabı bulunmamaktadır. Çünkü bu bölümün açıklayacağı konu tek bir konudur. Bu bölümdeki deyimlerin aralarında şekil birliği varken, ifâde ettikleri manâlar ayrı ayrı fikirlere yönelir. Bu bölümde,gerek Irak Türkçesinde,gerek Türkiye Türkçesi

sahalarında kullanılan deyimlerin bir kısmı şekilleri aynı olduğundan dolayı, sadece manâlarındaki değişikliği göstermekteyim. Yani deyim verdikten sonra iki sahadaki açıklamasını da belirleyeceğim. Bu yüzden örnek deyimlerle açıklamalarını şu şekilde vermeye çalıştım:

- Hem Irak Türkçesinde hem Türkiye Türkçesinde kullanılan (**Ağır kanlı**) deyimini, Irak Türkçesinde deyim sözcükleri yer değiştirilmesine uğrar (**kanı ağır**) şeklini alıp ve «**suratı asık, sevimsiz**» manâsına gelmektedir. Türkiye Türkçesinde ise (**ağır kanlı**) deyimini hem «**sevimsiz**» hem (**ağır canlı**) deyiminin anlamtaşı olarak «**çok ağır iş yapan, çevik olmayan**»²⁸¹ anlamına gelmektedir.
- Irak Türkçesinde, ve (**baş alıp gitmeğ**)²⁸² şeklini de alan (**Baş almağ**)²⁸³ deyimini «**kimseye danışmadan ve nereye gideceğini kimseye bildirmeden çevresindekilerle ilgisini kesip bulunduğu yerden uzaklaşmak**»²⁸⁴ manâsını bildirmektedir. **Baş almak** deyimini Türkiye Türkçesinde farklı bir manâ taşımakla, ve şekilce [-a ile olumsuz -ma] eklerini alan (**baş alamamak**)²⁸⁵ deyimini «**içinde bulunduğu uğraştırıcı durumdan yakasını kurtaramamak**»²⁸⁶ anlamı ifade etmektedir. Bazan da (**başını alamamak**)²⁸⁷ biçiminde de gösterilmektedir. Fakat Irak Türkçesindeki (**Baş almak**) manâsının ifadesinde, Türkiye Türkçesinde (**Başını alıp gitmek**)²⁸⁸ deyimini kullanılmaktadır.
- Türkiye Türkçesinde (**Başına çalmak**)²⁸⁹ deyimini «**bir şeyi birine öfke ile, sert davranışla vermek (iade etmek)**»²⁹⁰ anlamını vermektedir. Ancak bu deyim Irak Türkçesinde yukarıdaki anlamdan başka apayrı anlamı olarak «**birisinin büyük bir zarara veyâ felakete maruz kaldığından dolayı üzüntülü hareket etmek ve görünmek**» hem de «**güçsüz ve zayıf bir insanın zalim ve güç sahibi birisinin kontrolü ve yönetimi altında kalmak**» manâlarına gelmektedir.
- Türkiye Türkçesinde (**Dil dökmek**)²⁹¹ deyimini «**inandırmak ya da yaranmak için karşısındakinin hoşlanacağı şeyler söyleyip durmak**»²⁹² anlamını vermektedir. Fakat Irak Türkçesinde bu deyim ifade ettiği başka bir manâ olarak «**çok sayıda nasihat vermek**» anlamına gelmektedir.
- Türkiye Türkçesinde (**Ayak üstü=üzeri**)²⁹³ deyimini «**ayakta durarak ,ayakta olarak**»²⁹⁴ anlamını vermektedir. Bu deyim Irak Türkçesinde yukarıdaki anlamdan başka apayrı anlamı olarak «**yanından yol geçen, uğrak**» anlamına gelmektedir. Zira **ayak** kelimesinin Türkmencede mecazi anlamı olarak yol demektir. Türkiye Türkçesinde bu manâya gelen (**yol üstü**)²⁹⁵ deyimini kullanılmaktadır.
- Türkiye Türkçesinde (**Adam olmak**)²⁹⁶ deyimini «**bir kişi yetişip topluma yararlı duruma gelmek**»²⁹⁷ anlamını taşımaktadır. Bu

deyim Irak Türkçesinde yukarıdaki anlamdan başka,«**yaramaz çocuğu ve yâ delikanlıyı azarlamak ya da uyarmak**» anlamına gelmektedir. [BKZ:1. Böl,C altbölümü,2.grup,S13]

- Türkiye Türkçesinde (**Yakası açılmadık**) deyimini«**Kimsenin bilmediği,işitmediği küfür,açık saçık söz**»²⁹⁸ anlamını taşımaktadır. Bu deyim Irak Türkçesinde yukarıdaki anlamdan başka,«**kimsenin yapmadığı iş**» anlamını da kapsamaktadır.
- Türkiye Türkçesinde (**Dili bir karış dışarı çıkmak**) deyimini «**Konuşmaktan, susmaktan ya dâ sıcakta yürümekten çok yorulmak**»²⁹⁹ anlamını taşımaktadır.Bu deyim Irak Türkçesinde (**Dili bir keriş yazıya çıhmağ**) şeklini alarak,aynı anlama gelmektedir. Fakat Irak Türkçesinde bu deyim benzer olan deyim (**dili bir keriş**)³⁰⁰ «**Susması gerekirken fazla konuşan**» anlamına gelmektedir.
- Türkiye Türkçesinde (**Yola vurmak**)³⁰¹ deyimini«**yola çıkacak kimseyi uğurlamak**» anlamını taşımaktadır. Bu deyim Irak türkçesinde,ve başka bir ek de almak yoluyla (**Yoluna vurmak**)³⁰² şeklindeki deyim «**dikkatsizlikle başarılan iş**» anlamına gelmektedir.[BKZ:1.Böl,B altbölümü,S-10,1.Böl.,C altbölü,1.grup,S-12, 4. Böl,S-26].

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Şekil ve anlamları aynısı olan deyimler

Birinci ve ikinci bölümlerde gerek Irak Türkçesinde gerek Türkiye Türkçesi sahasında olduğu gibi, kullanılan deyimlerin gâh farklılık ve değişiklik taraflarını,gâh benzerlik yönlerini göstermeye çalıştım. Bu bölümde iki sahada kullanılan deyimlerin şekil ve manâca aynısı olanlarından aşağıda birkaç örnek vereceğim:

- «**Tecrübesi sayesinde insanların iyisini kötüsünü çabuk anlayacak duruma gelmiş kimse**»³⁰³ anlamına gelen (**Adam [insan] sarrafı**)³⁰⁴ deyimini,hem Irak Türkçesinde,hem de Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır.
- «**1.Ne diyeceğini beklemek. 2.Onun sözüne göre hareket etmek**»³⁰⁵ anlamına gelen (**Ağzına [veya ağzının içine] bakmak**)³⁰⁶ deyimini,hem Irak Türkçesinde,hem de Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır.
- «**Yapılan iyiliği ara sıra yüzüne vurarak birisini üzme, incitmek**»³⁰⁷ anlamına gelen (**Başa [başına] kakmak**)³⁰⁸ deyimini,hem Irak Türkçesinde,hem de Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır.

- «1. Fizikî bir acı duymak. 2. Bir işte zarar görmek, manevî bir üzüntü duymak»³⁰⁹ anlamına gelen (Canı yanmak)³¹⁰ deyiimi,hem Irak Türkçesinde,hem de Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır.
- « Gevezelik ederek, çok konuşarak vakit geçirmek»³¹¹ anlamına gelen (Çene çalmak)³¹² deyiimi,hem Irak Türkçesinde,hem de Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır.
- « 1. Zor duruma düşmek. 2. Paraca sıkıntı çekmek»³¹³ anlamına gelen (Darda kalmak)³¹⁴ deyiimi,hem Irak Türkçesinde,hem de Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır. [BKZ:1.Böl,A altbölümü,2.grup,S-7]
- « Yemin etmek, kutsal bir şey üzerine el koyarak ant içmek»³¹⁵ anlamına gelen (El basmak)³¹⁶ deyiimi,hem Irak Türkçesinde,hem de Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır.
- « Uyanık, kurnaz, çıkarlarını iyi kollayan, becerikli, zeki»³¹⁷ anlamına gelen (Gözü açık)³¹⁸ deyiimi,hem Irak Türkçesinde,hem de Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır.
- « Yakışsız davranmak, uygunsuz bir söz söylemek veya kötü bir şey yapmak»³¹⁹ anlamına gelen (Halt etmek)³²⁰ deyiimi,hem Irak Türkçesinde,hem de Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır.
- « 1. Hak dini olan İslâm`ı kabul etmek. 2. En sonunda doğruyu söylemek. 3. Önceden kabul etmediği şeyi sonradan kabul edip uymak»³²¹ anlamına gelen (İmana gelmek)³²² deyiimi,hem Irak Türkçesinde,hem de Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır.
- «Ölüm veya felâket haberi, çok üzücü haber»³²³ anlamına gelen (Kara haber)³²⁴ deyiimi,hem Irak Türkçesinde,hem de Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır.
- « İki taraf da korunsun, gücendirilmesin, ikisinin de zarar görmeyeceği bir yol bulunsun»³²⁵ anlamına gelen (Ne şiş yansın ne kebab)³²⁶ deyiimi,hem Irak Türkçesinde,hem de Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır.
- «Bilmeden sakıncalı bir davranışta bulunmak veyâ söz söylemek»³²⁷ anlamına gelen (pot kırmak)³²⁸ deyiimi,hem Irak Türkçesinde,hem de Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır.
- « Bir kimsenin kendisini inciten sözüne benzer şekilde cevap vermek»³²⁹ anlamına gelen (Söz altında kalmamak)³³⁰ deyiimi,hem Irak Türkçesinde,hem de Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır. Irak Türkçesinde sadece (söz) kelimesi yerine (heket) sözcüğü geçerek (Heket altında kalmamağ) şekli de bulunmaktadır. [BKZ:1. Böl,C altbölümü,1.grup,S12]

- « **Tadını, lezzetini bir türlü unutamamak**»³³¹ anlamına gelen (**Tadı[dadı] damağında kalmak**)³³² deyimini, hem Irak Türkçesinde, hem de Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır.
- «**Hepsi, tümü, bütün vücudu**»³³³ anlamına gelen (**Tepeden tırnağa kadar**)³³⁴ deyimini, hem Irak Türkçesinde, hem de Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır. Fakat Irak Türkçesinde şekil değişikliğine uğrayarak, (**Teppeden dırnağa kadar**)³³⁵ şeklini almıştır. Örneğin:
("...sonra sapsarı geçilerek, teppeden dırnağa tir tir titremeye başladı....")³³⁶ [BKZ:1. Böl, B altbölü, S10]

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Geçen üç bölümde elden geldiği kadar araştırmamın konusuna ilgin çok sayıda topladığım bilgileri ortaya koydum. Gerek Irak Türkçesi sahasında, gerek Türkiye Türkçesi sahasında olsun kullanışta olduğu deyimlerle ilgili çeşit çeşit bilgileri ve örnekleri bölümlerde ve altbölümlerde açıkladıktan sonra, dördüncü bölüm olarak bu bölümü şekilce Türkiye Türkçesinde kullanılmayarak, ancak Irak türkçesinde kullanışta bulunan bazı deyimleri ele aldım. Araştırmamda başvurduğum Irak Türkçesi deyimlerinin kaynakçalarında bulmadığım bazı deyimleri bu bölüme içerdim. Bu bölümün deyimlerini alfabe sırasıyla sıraladım. Deyimlerin birçoğunun anlamlarını vererek örnekledim. Birkısımının sadece anlamını vermekle bereber kalan deyimleri yalın bir şekilde göstermeye çalıştım.

-A-

- **Acem alması**³³⁷
- **Adam yiyen.** Bu deyim çoğunlukla soru şeklinde gelir. Örneğin:
- *Gelsin baş vurup mısafirimiz olsun, kabil adam yiyeniğ?*
- **Alçağ gözden bahmağ.** Başkasını beğenmemiş küçümseyen ve kibirli olanlar için söylenir. Örneğin:
- *Babası beyyüük müdür olanı, arkadaşlarına he alçağ gözden bahırı.*

-B-

- **Balağınnan yağmağ.** Alay olarak birisinin güya çok bilgili olduğunu ifâde etmek için kullanılan bir deyimdir.
- **Barmağ şarkıdatmağ.** Sevinmeyi ifâde eden bir hareket. Örneğin:

(*Ben hepinizi, bütün mahalle halkını, barmağ şakırdata şakırdata, güle oynaya, birer birer toprağa vermeyince.....*)³³⁸

- **Baş altına koymağ.** Önceden bir işin hazırlıklarını göz önüne koyan, veyâ bir işin sonucunu bilen kimse için söylenir. Örneğin:
- *Bu işin sakat olmağını başım altına koymuştım.*

- **Baş kaşamağa vâhtî olmamağ**³³⁹. Çok meşgul olan kimseler için söylenir. Örneğin:
  - *O kadar işim var, başımı kaşıya bilmirem.*
- **Baş savuğlığı etmeğ**. Bir işte esneklik ve tembellik yapmak. Örneğin:
  - *Yattıgıuv zaman işiğları söndür,baş savuğlığı etme ha!*
- **Baş tutmağ(tutmamağ)**³⁴⁰. Bir işin başarıyla sonuçlanmaması için söylenir. Örneğin:
  - *Meselemiz baş tutsa,elimiz yağ balda olu.*
- **Başa kül elemeğ**.
- **Başa vurmağ**.
- **Başı sığağ**³⁴¹. Davamlı sinirli ve ufak tefek işlere kızan kimseler için söylenir.
- **Başa turşu tökmeğ**³⁴².
- **Başında hürma ağacı çihmağ**³⁴³. Bir işten umut kesildiği halde söylenir. Örneğin:
  - *Vallahi başında hurma ağacı çihsa bunu vermem özine.*
- **Başında oynamağ**. Tehlikeli bir duruma sokmak.
- **Beli yere vermeğ**. Kendisinden destek ve yardım beklendiğinde hayal kırıklığına uğramada söylenir. Örneğin:
  - *Çoğ kehir yedim!beş on para için Ahmet belimi yere verdi.*
- **Bezrine lanet**.
- **Bını bından açmamağ**.
- **Bir suda çihartmağ**³⁴⁴. İki veyâ birkaç işi,görevi birlikte yapmak, başarmak. Örneğin:
  - *Hem isim hem derece listesini yarın birlikte yaparam,ikisini de bir suda çihardarığ.*
- **Boynî bağı**. Esir olmak,tutsak olmak. Örneğin:
  - *Şah iken boynî bağı bende oldum* (Mehmet NEVRUZI)³⁴⁵
- **Boynî kırılmağ**. Beddua için kullanılan bir deyim. Örneğin:
  - (... "boynî kırılınsın,inşallah!Allah bilir nerelerde tellalık ediyor!)"³⁴⁶
- **Börkünü havaya atmağ**³⁴⁷. Çok sevinmek memnun olmak anlamına gelen bir deyimdir. Örneğin:
  - *İstediğimiz oldu,yeruve ossam börkümü havaya ataram.*
- **Buğazına minmeğ**.
- **Burnu üçüden seleşmeğ (burunnan konuşmağ)**³⁴⁸. Örneğin:
  - *Dünenki davadan sora bahıram burnu üçüden seleşiri menimnen.*
- **Burnuna kadar olaşmağ**. Aşırı derecede öfkeli olmak.

- **Burun kaldırmağ.**³⁴⁹

-C,Ç-

- **Cebi sıcağ.** Paralı ve zengin olan kimse.
- **Cebinde ekrep var.** Hiç para harcamayan,cimri.
- **Cep vurmağ.** Genelde çarşıda yapılan hırsızlık. Örneğin:

- *Dikkatli olun bazarda cep vuranlar çoğtī.*

- **Çakkala dönmeğ.**³⁵⁰

-D-

- **Dadı duzu kalmamağ.** İçinde hiç bir zevk,heves,neşe bulunmamak.
- **Davar altı.** Davar fişkısı.
- **Dirsekten samırsağ döğmeğ (kurru dirsekten samırsağ ezmeğ).**

- *Her kêşī öğmez Türkman*

Hiç yere söğmez Türkman

Dirsegiyden samırsağ

*And içib döğmez Türkman*³⁵¹

- **Divarlı(duvarlı) bağa girmemeğ.**³⁵²
- **Dört köşe olmağ.** Rahat olmak,iyi bir habere veyâ davranışa sevinmek. Örneğin:

- *Adamın işini methettiğçe dört köşe oldī.*

-E-

- **Ecelyiden ölmemeğ.** Çok tehlikeli işlere başını sokan kimseler için söylenir. Örneğin:

- *Her vahıt diyerem, bu uşağ çoğ narahattı,hiç ecelyiden olmez.*

- **Ekmegine tepme çalmağ.** Kendi işine kendi eliyle zarar vermek.
- **El dolantırmağ.** Yapılan bir işin eksik taraflarını tamamlamak, bozukluklarını düzeltmek.
- **El eli tanımağ.**³⁵³
- **Ele boş günye vermeğ.** Bir işten umulduğı kazanç,kâr,menfaat yerine hiç bir şey kazanmamak. Örneğin:

- *Bitirdiğimiz işin heğğini almağa gettiğ,gene elimize boş günye verdiler.*

- **Elekte su durunca.**
- **Eli kıssa.**³⁵⁴
- **Êlinde (iş)kırığ çalmağ.**³⁵⁵
- **Êlinde (iş) düz gelmemeğ.**
- **Ellerde kalmağ.**³⁵⁶
- **Ev herhizi.**

-G-

- **Gavur malı.** Malı veyâ eşyayı insafsızca kullanmak, kıymetini bilmemek için söylenir. Örneğin:
  - *Oğlum dikkat eylvun babavuzun tükanına, gavur malı dêgi.*
- **Gevli taze.** Devamlı gençlik çağını yaşayan kimselere söylenir. Örneğin:
  - *Bu ihtiyarlığına göre gevli çoğ tezedi, her zaman kefinde eglencesindedi.*
- **Göt basmağ.** Oturmak anlamına gelir.
- **Götünü naza koymağ.**³⁵⁷
- **Göz kamaştırmağ.**³⁵⁸
- **Göz nürü tökmeğ.**³⁵⁹
- **Gözli kôr.** İsteddiği şeyi arayıp, önünde olduğuna rağmen görmeyen kimse.
- **Gözü dar.**³⁶⁰
- **Gözüm yolda kaldı.** Faydasız beklemeyi ifade etmek için kullanılır. Örneğin:
  - *Katre katre al yangtan ter süzer*
Gözüm yolda kaldı gelmedin âşık (NEVRES SALİS)³⁶¹
- **Gözüv ossın bizde.** Arada sırada bizi hatırlayıp özenmenizi rica ediyoruz.

-H-

- **Havadan zenbilden enmeğ.**
- **Hazıra cevap.** Her sorunun veyâ her lafin tam ve mükkemel karşılığını söylemek.
- **Heket hambalı degi.**³⁶²
- **hulkı dar olmağ.**³⁶³

-İ-

- **İçine kırnan düşmeğ.**
- **İki ayağ da borc almağ.** Bir şeye çarçabuk gitmek veyâ yapmak için söylenir. Örneğin:
  - *Mulla Salih hayir işçin iki ayağ ta borc alı kaçar.*
- **İki el bir baş kalmağ.**
- **İki göz de borc almağ.** bir şeye dik dik bakmak için söylenir. Örneğin:
  - *Çocuklar, televizyona bahmağ için iki göz de borc alırlar.*
- **İlan başı essükti**³⁶⁴. Çok kalabalık ve karmakarışık yer. Örneğin:
  - *Murat, dolabuvda O kadar eşya var, ilan başı essükti.*

-K-

- **Kan koñsı gelmeğ.**³⁶⁵
- **Karnı ağırmağ.**³⁶⁶
- **Kaş çatmağ.** Kaşlarını hareket ettirerek öfkesini belirtmek.³⁶⁷
Örneğın:

- *Genç kız çattı kaşını*

Tüketti göz yaşını

(Nasih BEZİRGAN)³⁶⁸

- **Kazık (miñ) çahmağ.** Bir yerde gelip uzun uzun oturmak,istikrar etmek.
- **keyin kuda.**
- **Kısmeti kahmağ.**³⁶⁹
- **Kibleye kesmeğ.** Ertelenen bir işi bitirmek,sonuçlamak.
- **Kifteye filta (şifte) demeğ.**³⁷⁰ Yaşlanmak ve ihtiyarlanmak için söylenir.
- **Kol kanat çalmağ.**³⁷¹ Çaba harcamak,bir iş uğrunda çok yorulmak.
- **Kôr tarafına düşmeğ.**
- **Kulağa pambuğ koymağ**³⁷². Bir sırrın başka kimse önünde söylenmemesi için kullanılır. Örneğın:
- *Dediñlerim aramızda kalsın,Odı Ali geldi,kulağıva pambuğ koy.*
- **Kurttan koyın bir arada yaşamağ.**³⁷³
- **Küçük gözden bahmağ.**

-L-

- **Likâvu ahmağ (ağzının suyu ahmağ).** Bir şeyi şiddetle ve ısrarla istemek.

-M-

- **Mahana üste olmağ.** Bahane aramak. Örneğın:
- *O hiç kalmazdı burda he giderdi,zaten mahana üsteydi.*

- **Mürvetine kalmağ.**

-O,Ö-

- **On barmağını mum etmeğ.**³⁷⁴
- **Ölüm ahtarmağ.** Kendi ayağıyla tehlikeli yere gitmek.
- **Özünü piçağa yetirmeğ**³⁷⁵. Kendisini çok kritik durumda bulunduran için söylenir. Örneğın:
- *Çoğ korhağın adamdı,biraz başı dolansa özünü piçağa yetiri.*

-P-

- **Para pul koymağ.** Bir şey veyâ bir iş uğrunda emek ya da para harcamadan elde etmek. Örneğın:

- *Sene verdihlêri çeketi hele de begenmisen,di kaldır kaldır gören diyer para pul koyıpsan.*
- **Patahları ortaya çıhmağ.** Bir şeyin eksik ve olumsuz taraflarının açıklanması,ortaya çıkması için söylenir. Örneğin:
  - *Yaptıgıuv işlerin patahları soradan ortaya çıhar.*
- **Pıçağ vursav kamı çıhmaz.**
- **Paradan olmağ.**
- **Paradan etmeğ.** Çok para harcamak. Örneğin:
  - *Evin tamiri paradan etti bizi.*

-S-

- **Sacı kesilmiş.**³⁷⁶
- **Sözü birdi**³⁷⁷ **iki olmaz.** Sözünde ve davranışında sabit olan kimse. Örneğin:
  - *Hecci Hasan dürüst adamdı dediğini yapar,sözü birdi iki olmaz.*
- **Suyuna salmağ.**³⁷⁸
- **Şam şitili.**³⁷⁹

-T-

- **Teline degmeğ (degmememeg).**
- **Traş edip êline güzgünü vermeğ.**
- **Torba doldurmağ.** Servet yapmak, bir yerden haksızlıkla para ve mal biriktirmek anlamında kullanılır. Örneğin:
  - *Bu yurdun sehebi yohtu,her gelen torbasını dolduru gider.*
- **Tuttuğun torpağ altun olmağ.**³⁸⁰
- **Tıfakı dağılmağ.**³⁸¹
- **Topa benzemeğ.** Sağlığı ve sıhatı yerinde olan kimse için söylenir. Örneğin:
  - (....."Topa benziyor,bir oturuşta bir legen doğramayı yiyip kalkıyor,.....")³⁸²

-Ü-

- **Üzünnen yağmağ.** Tabiatı veyâ ahlakı görünüşünden belli olanlar için söylenir. Örneğin:
  - *Hemen üzünnen yağırı kötü kadın olduğu.*
- **Üze torpağ elemeğ.**
- **Üz astarı olmamağ.**³⁸³ Durum ve davranışını çabuk değiştirmek veyâ sözüne güvenilmemek. Örneğin:
  - *Ne kadar etmiş tebeddül işbu asrın adamı*

Eski elbise gibi dönmiş üzi astarına (FEVZİ-PİRBADİ
Ömer Ağa)³⁸⁴

- **Üzümnen gêlmiri.** Utanıyorum.
- **Üz vermeğ (vermemek).** Birisini iyi karşılamak,yakınlık göstermek, önem vermek,ilgilenmek.³⁸⁵ Örneğın:
  - *Yüz verip baştan çîharma kendini mağrur olur* (NEVRES SALİS)³⁸⁶

-Y-

- **Yaâ yirtmağ.** Aşırı öfkelenmek.³⁸⁷ Örneğın:
  - *Çaldı tahmis yüzüne taştir edipmiş heyacan*
Tesmitin hali bozuldu yaâ yirtarken Ona (İsmail SERTTÜRKMEN)³⁸⁸
- **Yaâhaya tikilmeğ.** Bu deyim Irak türkçesinde,evlat doğumunda dua olarak(Yahavuza tikilsin) şeklinde söylenir. Örneğın:
  - *Mubarak ossun uşağuvuz,Yarabbi yahavuza tikilsin.*
- **Yaâhun düşmeğ.** Cinsel ilişkide bulunmağ,cima etmeğ.
- **Yan durmak.**³⁸⁹ Uzakta durmak,ilgilenmemek. Örneğın:
  - *Bu kez gösterdi âriz ol peri rüyanda yan durdî*
Birahtî ah ile vaha O zalim kendi yan durdî (Muhiddin KABİL)³⁹⁰
- **Yerinnen kaâhan.** Beceremiyen tecrübesiz olanlar için söylenir. Örneğın:
  - *Bu maslahatta hayir kalmadı yerinnen kahan bu işlere girişiri.*
- **Yol döğmeğ.**³⁹¹
- **Yerinde kalmağ.** Yaşı geçip evlenmeyen kız.
- **Yolî degi.** Ayıptır.
- **Yeddi arâhası eşilmeğ.** Zorluk çekmek.
- **Yeddi arâhası (gözî öğîne) gelmeğ.** Bir şeyi başarmada hayli zorluk çekmek için söylenir. Örneğın:
  - *Zavallı adam, ağacı kesince yeddi arhası gözî öğîne geldi.*
- **Yolına vurmağ**³⁹².yarım yamalak iş yapmak. [BKZ:1.Böl,B altbölü,S-10, 1.Böl.,C altbölü,1.grup,S-12,2.Böl,S-17] Örneğın:
  - *Bilisen! yolına vurma iş hiç sevmem.*

SONUÇ

Bu araştırmamda vardığım neticeleri, aşağıdaki noktalarda özet olarak gösteriyorum:

1. İster Irak Türkçesinde, isterse Türkiye Türkçesinde olsun, deyimler çok sayıda değişikliğe ve farklılığa uğramaktadır.
2. Deyimlerin bazen şekil, bazen de anlam bakımından iki sahada epeyce farkları görülmektedir.
3. Deyimler, çevre bakımından zengin bir kaynaktan oluşmaktadır. Bu yüzden Irak Türkçesinin Türkiye Türkçesinde bulunmayan çok sayıda deyimleri kullanılmaktadır. Bu hal tam tersine de olabilir. Irak Türkçesinde (**Saçı kesilmiş Keyin kuda Davar altı**) gibi deyimler Türkiye Türkçesinde kullanılmamaktadır.
4. Deyimlerin bir kısmında, tek bir değişiklik değil, birden fazla farklıklar görülmektedir. **Yoluna vurmak** deyiminde olduğu gibi hem ses değişmesi, hem kelime değişmesi, hem de anlam farklılığı bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- 1- **AKSOY**, Ömer Asım, Atasözleri Ve Deyimler Sözlüğü, 1.cilt (Atasözleri Sözlüğü), İnkılap Kitapevi Baskı Tesisleri, İstanbul-1998.
- 2- **AKSOY**, Ömer Asım, Atasözleri Ve Deyimler Sözlüğü, 2.cilt (Deyimler Sözlüğü), İnkılap Kitapevi Baskı Tesisleri, İstanbul-1998.
- 3- **BAHADINLI**, Yusuf Ziya, Türkçe Deyimler Sözlüğü, Hür Yayınları, İstanbul-1971.
- 4- **BAYATLI**, Hidayet Kemal, Irak Türkmen Türkçesi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1996.
- 5- **HAMAMCI**, Hamza, Sırmalı Pabuç, 2.baskı, Bir Ocak Türkmen Kültür Merkezi, Kerkük 2007.
- 6- **IRAK TÜRKMAN LEHCESİ**, Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Baku 2004.
- 7- **KÜZECİ**, Semsettin, Kerkük Şairleri (Irak Türkmen Şairleri), 1.cilt, Türkiye Kamu-Sen, Ankara 2006.
- 8- **NACİOĞLU**, Muvaffak, Ne Güzel Demişler, Irak Kültür Ve Tanıtım Bakanlığı-Türkmen Kültürü Müdürlüğü, Bağdat 2000.
- 9- **Örnekleriyle Türkçe Sözlük**, Milli Eğitim Bakanlığı, 1.cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995.
- 10- **TERZİBAŞI**, Ata, Kerkük Şairleri, 1.cilt, Zaman Basımevi, Bağdat 1963.
- 11- **TERZİBAŞI**, Ata, Kerkük Şairleri, 3.cilt, Zaman Basımevi, Bağdat 1988.
- 12- **TERZİBAŞI**, Ata, Kerkük Şairleri, 5.cilt, Bilgisayar Basımevi, Kerkük 2000.

Kirkuk University Journal- Humanity Studies

- 13- **TERZİBAŞI**,Ata,Kerkük Şairleri,8.cilt, Bilgisayar Basımevi,Kerkük 2001.
- 14- **TERZİBAŞI**,Ata,Kerkük Şairleri,9.cilt,Bilgisayar Basımevi,Kerkük 2001.
- 15- **TERZİBAŞI**,Ata,Kerkük Şairleri,11.cilt,Özel Bilgisayarla Basılmıştır, Kerkük 2005.
- 16- **TERZİBAŞI**,Ata,Kerkük Şairleri,12.cilt,Şahsi bilgisayarla Basılmıştır, Kerkük 2006.
- 17- **TORUNTAY**,Fatih,Açıklamalı Atasözleri Ve Deyimler,Tutku Yayıncılık, Ankara.
- 18- **Türkçe Sözlük**,Türk Dil Kurumu Yayınları:549,1. Cilt, Yeni Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara1988.
- 19- **TÜRKMENOĞLU**,Şemsettin,Büyük Varlığımız Atasözleri Ve Deyimlerimiz, Abdulvahhap AVCI Basımevi ,Kerkük-2004.
- 20- **VASFÎ**,İhsan S.,Irak Türklerinde Deyimler ve Atasözleri,2.baskı,Kerkük Vakfı Yayınları,İstanbul-2001.
- 21- <http://www.deyim.org/deyimler>
- 22- www.sozcukara.com/deyimler-sozlugu

Dipnotlar

- ¹)Türkçe Sözlük,Türk Dil Kurumu Yayınları:549,1. Cilt, Yeni Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara1988,S-368.
- ²)Örnekleriyle Türkçe Sözlük,Milli Eğitim Bakanlığı,1.cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi,Ankara 1995,S-646.
- ³) -AKSOY,Ömer Asım,Atasözleri Ve Deyimler Sözlüğü,1.cilt (Atasözleri Sözlüğü),İnkılap Kitapevi Baskı Tesisleri,İstanbul-1998,S-38,39,40,41,42,43.
- <http://www.deyim.org/deyimler>
- ⁴)AKSOY,Ömer Asım, Atasözleri Ve Deyimler Sözlüğü,2.cilt (Deyimler Sözlüğü),İnkılap Kitapevi Baskı Tesisleri,İstanbul-1998,S-581.
- ⁵)VASFÎ,İhsan S.,Irak Türklerinde Deyimler ve Atasözleri,2.baskı,Kerkük Vakfı Yayınları,İstanbul-2001,S-36.
- ⁶)- AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-581.
-BAHADINLI,Yusuf Ziya,Türkçe Deyimler Sözlüğü,Hür Yayınları,İstanbul-1971,S-18.
- ⁷) TÜRKMENOĞLU,Şemsettin,Büyük Varlığımız Atasözleri Ve Deyimlerimiz,Abdulvahhap AVCI Basımevi ,Kerkük-2004,S-202.
- ⁸) AKSOY,Ömer Asım,A.g.e,2.cilt,S-717,938.
- ⁹) AKSOY,Ömer Asım,A.g.e,1.cilt,S-50.
- ¹⁰)KÜZECİ,Semsettin,Kerkük Şairleri(Irak Türkmen Şairleri),1.cilt,Türkiye Kamu-Sen,Ankara 2006,S-109.
- ¹¹) VASFÎ,İhsan S.,A.g.e,S-131.
- ¹²) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-904.
- ¹³) A.g.e,S-941.

- ¹⁴) -A.g.e,S-1122.
- VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-212.
- ¹⁵) - AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-1020.
- BAHADINLI,yusuf Ziya,S-92.
- ¹⁶) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-174.
- ¹⁷) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-1025.
- ¹⁸) BAHADINLI,Yusuf Ziya,A.g.e,S-94.
- ¹⁹) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-1058.
- ²⁰) TÜRKMENOĞLU,Şemsettin,A.g.e,S-178.
- ²¹) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-1071.
- ²²) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-101.
- ²³) KÜZECİ,Semsettin,A.g.e,S-52.
- ²⁴) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-698.
- ²⁵) A.g.e,S-901.
- ²⁶) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-194.
- ²⁷) A.g.e,S-40.
- ²⁸) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-602.
- ²⁹) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-34.
- ³⁰) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-567.
- ³¹) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-71.
- ³²) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-144.
- ³³) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-945.
- ³⁴) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-166.
- ³⁵) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-1055.
- ³⁶) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-20.
- ³⁷)TERZİBAŞI,Ata,Kerkük Şairleri,11.cilt,Özel Bilgisayarla Basılmıştır,Kerkük 2005,S-49.
- ³⁸) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-930.
- ³⁹) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-26.
- ⁴⁰) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-930.
- ⁴¹) BAHADINLI,yusuf Ziya,S-26.
- ⁴²) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-625.
- ⁴³) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-147.
- ⁴⁴)TORUNTAY,Fatih,Açıklamalı Atasözleri Ve Deyimler,Tutku Yayıncılık,Ankara,S-79,80.
- ⁴⁵) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-208.
- ⁴⁶) TORUNTAY,Fatih,A.g.e,S-81.
- ⁴⁷) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-121.
- ⁴⁸) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-29.
- ⁴⁹)A.g.e,S-79.
- ⁵⁰)A.g.e,S-32.
- ⁵¹) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-73.
- ⁵²) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-108.
- ⁵³) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-706.
- ⁵⁴) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-215.
- ⁵⁵) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-110.
- ⁵⁶) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-45.
- ⁵⁷) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-215.

- ⁵⁸) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-736.
⁵⁹) A.g.e,S-743.
⁶⁰) TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-172.
⁶¹) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-787.
⁶²) TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-194.
⁶³) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-833.
⁶⁴)- TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-50.
- VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-124.
⁶⁵) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-195.
⁶⁶)- VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-142.
- TÜRKMENOĞLU,Şemsettin,S-183.
⁶⁷) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-75.
⁶⁸)A.g.e,S-82.
⁶⁹)A.g.e,S-82.
⁷⁰) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-127.
⁷¹) A.g.e,S-160.
⁷²) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-985.
⁷³)A.g.e,S-986.
⁷⁴) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-196.
⁷⁵) BAHADINLI,Yusuf Ziya,S-87.
⁷⁶)A.g.e,S-89.
⁷⁷) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-88.
⁷⁸) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-1022.
⁷⁹)A.g.e,S-1022.
⁸⁰)A.g.e,S-998.
⁸¹)- TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-197.
- VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-143.
⁸²) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-16.
⁸³) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-157.
⁸⁴) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-732.
⁸⁵) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-38.
⁸⁶) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-729.
⁸⁷)Ünsüzün yer değiştirmesi olayı Irak türkmenleri ağızlarında kimi sözcüklerinde geçer **(BAYATLI,Hidayet Kemal,İrak Türkmen Türkçesi,Türk Dil Kurumu Yayınları,Ankara 1996,S-360).**
⁸⁸)Irak türkmenleri ağızlarında ünsüz ikizleşmesi bol bol görülmektedir,ve bu ağızların belli başlı özelliklerinden de biri sayılır.**(BAYATLI,Hidayet Kemal, A.g.e,S-355,356).**
⁸⁹)Düzlük-Yuvarlaklık uyumu Irak Türkmen ağızlarında konuşma dilinde genellikle vardır. Ancak bazı sözcükler art damak ve dudak ünsüzlerinin etkisiyle ayrılık göstermektedirler.**(BAYATLI,Hidayet Kemal, A.g.e,S-341).**
⁹⁰) Irak Türkman lehcesinde çıkışlığ hal [ayrılma hali] damağ ahengine uygun olarak iki variantlı -dan,-den,-tan , -ten,-nan,-nen şekilçiler ile ifade olunur.**(İrak Türkman lehcesi,Azerbaycan Milli İlimler Akademisi,Baku 2004,S-119).**
⁹¹) TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-166.
⁹²) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-9.
⁹³)A.g.e,S-9.
⁹⁴)A.g.e,S-16.
⁹⁵) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-157.

- 96) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-572.
97) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-64.
98) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-671.
99) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-109.
100) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-60.
101) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-127.
102) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-69.
103) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-34.
104) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-569.
105) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-124.
106) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-874.
107) TERZİBAŞI,Ata,Kerkük Şairleri,9.cilt,Bilgisayar Basımevi,Kerkük 2001,S-91.
108) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-212.
109) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-1122.
110) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-212.
111) BAYATLI,Hidayet Kemal, A.g.e,S-3.
112) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-190.
113) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-1071.
114) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-190.
115) A.g.e,S-80.
116) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-546.
117) TÜRKMEÑOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-30.
118) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-584.
119) TÜRKMEÑOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-23.
120) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-535.
121) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-26.
122) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-11.
123) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-27.
124) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-541.
125) A.g.e,S-897,898.
126) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-24.
127) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-898.
128) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-32.
129) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-126.
130) TÜRKMEÑOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-171.
131) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt S-769.
132) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-309.
133) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-50.
134) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-74.
135)- TÜRKMEÑOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-85.
- VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-56.
136) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-642.
137) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-56.
138)- AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-645.
- BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-27.
139) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-85.
140) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-62.
141) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-24.

- 142) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-62.
143) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-30.
144) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-66.
145) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-681.
146)A.g.e,S-672.
147) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-29.
148)A.g.e,S-41.
149) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-74.
150) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-709.
151) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-83.
152) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-122.
153) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-84.
154) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-738.
155) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-45.
156) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-92.
157) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-51.
158) TÜRK MENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-172.
159) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-143.
160)- BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-82.
- AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt, S-961.
161) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-196.
162) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-67.
163) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-105.
164) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-810.
165) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-157.
166) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-111.
167) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-60.
168) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-111.
169) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-629.
170)A.g.e,S-871.
171) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-254.
172) A.g.e,S-256.
173) A.g.e,S-254.
174) A.g.e,S-254.
175) A.g.e,S-254.
176) A.g.e,S-255.
177) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-120.
178) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-180.
179) TÜRK MENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-239.
180) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-854.
181) TÜRK MENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-50.
182) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-68.
183) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-126.
184) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt S-934.
185) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-41.
186) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-945.
187) TERZİBAŞI,Ata,Kerkük Şairleri,5.cilt, Bilgisayar Basımevi,Kerkük 2000,S-121.
188) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-144.

- 189) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-246.
190) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-976.
191)A.g.e,S-994
192)- TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-63.
- VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-163.
193) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-297.
194) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-91.
195)NACİOĞLU,Muvaffak,Ne Güzel Demişler,İrak Kültür Ve Tanıtım Bakanlığı-
Türkmen Kültürü Müdürlüğü, Bağdat 2000,S-46.
196) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-638.
197) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-81,89,90,95.
198)A.g.e,S-68.
199)A.g.e,S-95.
200) -A.g.e,S-51.
- AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-757.
201)A.g.e,S-676.
202)A.g.e,S-675.
203) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-212.
204) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-1122.
205) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-215.
206) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-718.
207) BAYATLI,Hidayet Kemal,S-20.
208) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-23.
209) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-10.
210) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-36.
211) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-577.
212) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-41.
213) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-21.
214)A.g.e,S-27.
215)A.g.e,S-31.
216) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-63.
217) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-665.
218) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-34.
219)A.g.e,S-43.
220) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-724.
221) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e, A.g.e,S-96.
222) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-739.
223) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-93.
224) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-131.
225) TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-68.
226) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-773.
227) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-108.
228) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-59.
229) TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-210.
230) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-59.
231) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-112.
232) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-823.
233)A.g.e,S-826.

- 234) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-142.
235) TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-162.
236) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-224.
237) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-152.
238) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-267.
239) VASFÎ,İhsan S.,S-51.
240) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-623.
241) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-95.
242) TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-210.
243) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-12.
244) -TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-210.
- VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-109.
245)A.g.e,S-132.
246) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-9,10.
247) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-43.
248) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-769.
249)A.g.e,S-915.
250) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-142.
251) TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-162.
252) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-224.
253) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-586.
254) NACİOĞLU,Muvaffak, A.g.e,S-33.
255) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-12.
256) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-46.
257) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-616.
258) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-62.
259) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-31.
260) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-674.
261)- NACİOĞLU,Muvaffak, A.g.e,S-36.
- VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-127.
262) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-69.
263) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-883.
264)A.g.e,S-565.
265) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-53.
266) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-122.
267) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-57.
268) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-1064.
269) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-74.
270) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-45.
271) TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-183.
272) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-246.
273) BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-91.
274)A.g.e,S-95.
275) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-92.
276) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-84.
277) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-109.
278) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-811.
279) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-175.

- 280) BAHADINLI, Yusuf Ziya, A.g.e,S-51.
281) AKSOY, Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-534.
282) VASFÎ, İhsan S., A.g.e,S-46.
283) A.g.e,S-46.
284) AKSOY, Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-623.
285) A.g.e,S-616.
286) A.g.e,S-616.
287) A.g.e,S-623.
288) A.g.e,S-623.
289) BAHADINLI, Yusuf Ziya, A.g.e,S-24.
290) AKSOY, Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-620.
291) A.g.e,S-719.
292) A.g.e,S-719.
293) A.g.e,S-602.
294) A.g.e,S-602.
295) TORUNTAY, Fatih, A.g.e,S-410.
296) A.g.e,S-14.
297) AKSOY, Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-529.
298) A.g.e,S-1102.
299) A.g.e,S-720.
300) VASFÎ, İhsan S., A.g.e,S-78.
301) AKSOY, Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-1122.
302) VASFÎ, İhsan S., A.g.e,S-212.
303) www.sozcukara.com/deyimler-sozlugu
304) - www.sozcukara.com/deyimler-sozlugu
- AKSOY, Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-529.
- VASFÎ, İhsan S., A.g.e,S-23.
305) www.sozcukara.com/deyimler-sozlugu
306) - www.sozcukara.com/deyimler-sozlugu
- AKSOY, Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-541.
- VASFÎ, İhsan S., A.g.e,S-26.
307) A.g.e,S-49.
308) - A.g.e,S-49.
- AKSOY, Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-616.
309) www.sozcukara.com/deyimler-sozlugu
310) - VASFÎ, İhsan S., A.g.e,S-65.
- AKSOY, Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-676.
311) www.sozcukara.com/deyimler-sozlugu
312) - BAHADINLI, Yusuf Ziya, A.g.e,S-37.
- VASFÎ, İhsan S., A.g.e,S-69.
313) www.sozcukara.com/deyimler-sozlugu
314) - www.sozcukara.com/deyimler-sozlugu
- VASFÎ, İhsan S., A.g.e,S-73.
315) A.g.e,S-89.
316) - A.g.e,S-89.
- BAHADINLI, Yusuf Ziya, A.g.e,S-49.
317) www.sozcukara.com/deyimler-sozlugu
318) TORUNTAY, Fatih, A.g.e,S-155.

- 319) www.sozcukara.com/deyimler-sozlugu
320)- TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-169.
- VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-116.
321) -www.sozcukara.com/deyimler-sozlugu
- AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-879.
322)- VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-126.
- AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-879.
323)A.g.e,S-910.
324)- TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-218.
- VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-134.
325) www.sozcukara.com/deyimler-sozlugu
326) - VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-156.
- AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-979.
327) TORUNTAY,Fatih, A.g.e,S-315.
328) - BAHADINLI,Yusuf Ziya, A.g.e,S-90.
- VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-170.
329) www.sozcukara.com/deyimler-sozlugu
330) - VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-179.
- AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-1043.
331) www.sozcukara.com/deyimler-sozlugu
332) - VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-71.
- AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-1063.
333) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-190.
334) AKSOY,Ömer Asım, A.g.e,2.cilt ,S-1071.
335) VASFÎ,İhsan S., A.g.e,S-190.
336) HAMAMCI,Hamza,Sırmalı Pabuç,2.baskı,Bir Ocak Türkmen Kültür
Merkezi,Kerkük 2007,S-29.
337) -VASFî,S.İhsan, A.g.e,S-185.
- TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-148.
338)HAMAMCI,Hamza, A.g.e,S-6.
339) TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-72.
340) VASFî,S.İhsan, A.g.e,S-48.
341)A.g.e,S-50.
342)A.g.e,S-191.
343)A.g.e,S-51.
344)A.g.e,S-57.
345) TERZİBAŞI,Ata,Kerkük Şairleri,3.cilt,Zaman Basımevi,Bağdat 1988,S-89.
346) HAMAMCI,Hamza, A.g.e,S-9.
347) VASFî,S.İhsan, A.g.e,S-61.
348)A.g.e,S-63.
349)A.g.e,S-63.
350) TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-104.
351) BAYATLI,Hidayet Kemal, A.g.e,S-1.
352) VASFî,S.İhsan, A.g.e,S-83.
353) TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-40.
354) VASFî,S.İhsan, A.g.e,S-92.
355)A.g.e,S-93.
356)A.g.e,S-94.

- 357)A.g.e,S-104.
358)a.g.e,S-106.
359)A.g.e,S-107.
360)A.g.e,S-109.
361) TERZİBAŞI,Ata,Kerkük Şairleri,3.cilt,S-153.
362) TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-110.
363) VASFî,S.İhsan, A.g.e,S-122.
364) A.g.e,S-125.
365) TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-179.
366) VASFî,S.İhsan, A.g.e,S-135.
367) A.g.e,S-136.
368) TERZİBAŞI,Ata,Kerkük Şairleri,11.cilt,S-29.
369) VASFî,S.İhsan, A.g.e,S-139.
370) A.g.e,S-140.
371) A.g.e,S-141.
372) TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-187.
373) VASFî,S.İhsan, A.g.e,S-145.
374) A.g.e,S-160.
375) A.g.e,S-166.
376) A.g.e,S-174.
377) TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-145.
378) A.g.e,S-157.
379) VASFî,S.İhsan, A.g.e,S-185.
380) TÜRKMENOĞLU,Şemsettin, A.g.e,S-43.
381) VASFî,S.İhsan, A.g.e,S-190.
382) HAMAMCI,Hamza, A.g.e, S-9.
383) VASFî,S.İhsan, A.g.e,S-198.
384) TERZİBAŞI,Ata,Kerkük Şairleri,8.cilt, Bilgisayar Basımevi,Kerkük 2001,S-92.
385) VASFî,S.İhsan, A.g.e,S-199.
386) TERZİBAŞI,Ata,Kerkük Şairleri,3.cilt,S-139.
387) VASFî,S.İhsan, A.g.e,S-205.
388) TERZİBAŞI,Ata,Kerkük Şairleri,12.cilt,Şahsi bilgisayarla Basılmıştır,Kerkük 2006,S-81.
389) VASFî,S.İhsan, A.g.e,S-206.
390) TERZİBAŞI,Ata,Kerkük Şairleri,1.cilt,Zaman Basımevi,Bağdat 1963,S-192.
391) VASFî,S.İhsan, A.g.e,S-211.
392) A.g.e,S-212.

الامثال والحكم بين التركية والتركمانية (دراسة مقارنة)

محمد علي شريف

مدرس

جامعة كركوك / كلية

التربية

خلاصة

إن اللغة التركية خلافاً عن باقي لغات العالم، لغة غنية بالمقولات. حيث أن المقولة ليست مجرد مجموعة من الكلمات تفيد وتقوي الجملة التركية، بل أنها تبرز الجوانب التاريخية لكثير من الأمور، العادات والتقاليد على سبيل المثال. وحيث أن الأقوام التركية منتشرة في بقاع كثيرة من العالم فإنها تأثرت في لغتها حسب المواقع الجغرافية التي سكنتها تلك الأقوام. وعندما تتأثر لغتها بطبيعة البيئة التي سكنها القوم فبطبيعة الحال أن تتأثر في ذلك مفردات وعناصر ومكونات اللغة أيضاً. وكون المقولات داخلة ضمن نطاق اللغة، فإنها بذلك تتغير من حيث الشكل أحياناً ومن حيث المعنى أحياناً أخرى. لذلك فإن هذا البحث يتناول ذلك التغيير الحاصل في المقولات الدارجة في اللهجة التركية العراقية (خاصة لهجة كركوك) وبين مثيلاتها الدارجة في اللهجة التركية المستخدمة في تركيا .

A Contrastive Study of Turkish and Turkmen proverbs

Mehmet Ali sherif

Lecture

College of Education / university of Kirkruk

ABSTRACT

The Turkish language as opposed to the rest of the world's languages, a rich language Palmcolat. As the saying is not just a collection of useful words and strengthen the Turkish sentence, but it highlights the historical aspects of many of the things the customs and traditions, for example. As the Turkish tribes scattered in many parts of the world, it affected in their own language as geographical locations inhabited by the tribes. When the language is affected by the nature of the environment inhabited by folk Fbtabiep the case to be affected by the vocabulary and elements and components of language. The fact that statements falling within the scope of the language, so they change in form and in terms of meaning, sometimes at other times. Therefore, this research deals with the simple change in the statements spoken in the Turkish-Iraqi dialect (especially the tone of Kirkuk), and those spoken in Turkish dialect used in Turkey.